

Francusko jezikoslovno nazivlje i njegova prilagodba hrvatskomu jeziku Osvrt na nazivlje iz psihosistematike jezika

Autorski tekst *Linguistique, cognition et didactique: principes et exercices de linguistique–didactique* Samira Bajrića (Paris: PUPS, 2009) ogledni je primjer kompleksnosti unutardisciplinarnih i međudisciplinarnih teorijskih isprepletanja. Suvišno je stoga reći da prijevod jednoga takvog djela nužno preuzima, ali i proizvodi, novu terminologiju. Počevši sa samim naslovom, govorimo o znanstvenoj trodimenzionalnosti djela: lingvistika, kognicija i didaktika. Na prvu teškoću naići ćemo ako se osvrnemo na samo imenovanje discipline koja se nalazi na tom razmeđu i čije teorijsko–metodološke principe autor razrađuje. *Linguistique–didactique*, ili, za sada, *didaktolingvistika*, lingvistička je disciplina koja svoju jezičnu teoriju razrađuje polazeći od govornika, a ne od jezika kao nastavnoga materijala. Iz toga razloga ne možemo govoriti ni o jezičnoj didaktici, ali ni o didaktičnom jezikoslovlju, nego upravo o onome što semantički predstavlja spojnica (–) u francuskom izvorniku: nepodređeni odnos. Teorijska razrada, kao i sami formalni koncept djela, podijeljena je u tri dijela. Prvi počiva na psihosistematici jezika čiji je začetnik Gustave Guillaume, drugi razrađuje postavke didaktolingvistike, dok se treći poziva na strukturalnu sintaksu svojevrsnim *hommageom* Lucieniu Tesnièreu. Tim redom možemo krenuti i u potragu za terminološkim rješenjima.

Principi teorijske lingvistike (1988), prijevod Guillaumeova djela od strane Vjekoslava Ćosića koji je ujedno i autorom *Ogleda iz psihosistematike jezika* (2009), prvi put donosi u hrvatski jezik terminologiju psihosistematike/psihomehanike jezika. U moru novih teorijskih postavki i novih lingvističkih termina osvrnut ćemo se, prostorno ograničeni svrhom ovoga rada, tek na njih nekoliko koji su ključni u teoriji na kojoj se zasniva djelo Samira Bajrića. Radi se, prije svega, o pojmovima *le dire*, *le dit*, *la dicibilité* i *le dicible*, koji su u hrvatskome jeziku pronašli ove ekvivalente: *govorenje*, *rečeno*, *izrecivost*, *izrecivo*. Važno je napomenuti da *le dire* i *le dit* početno nastaju (a takvima i ostaju) kao svojevrsna opreka postojećim *énonciation* ('iskaz') i *énoncé* ('izričaj') kojima raspolažu brojne lingvističke i ine discipline. Ukratko, *le dire* ima za cilj, između ostaloga, naglasiti samo trajanje psiholingvističkoga procesa (otud i njegova morfologija nastala internom derivacijom, odnosno tvorbom imenice dodavanjem člana na glagol). Potaknuti sadržajno najsličnijim načelom i smatrajući zadržavanje istoga korijena u sva četiri termina pragmatično iznimno važnim, kao što je to slučaj u izvorniku, a ne kolidirajući istodobno s postojećim terminima (*iskaz* i *izričaj*) s kojima se navedeni sadržajno ne podudaraju, odlučili smo se za hrvatski način stvaranja glagolske imenice u cilju iskazivanja trajanja te smo *le dire*, prethodno predložen kao *govorenje*, suprotstavili *énonciation*, odnosno *iskazu*, nazivajući ga *iskazivanjem*. Derivacijom istoga korijena te pozivanjem na strukturalističke dihotomije, kao i na tradiciju njihovih

prijevoda u hrvatskome, *le dit* je postao *iskazano*, *dicibilité* *iskazivost*, a *dicible* *iskazivo*. Razlog više za ovakvu preobrazbu (prije svega *govorenja*) nalazimo ne samo u korijenskoj nedosljednosti već i u samoj funkcionalnoj opterećenosti »govora« općenito. Podsjetimo se ovdje kratko samih teškoća pri razlikovanju »govora« kao saussureovske *parole* te kao sveprisutnoga *discours*.

Le dire, odnosno *iskazivanje* postaje osnovom cijele teorije didaktolingvistike. Na taj način, u drugome dijelu u kojemu se razrađuju njezine teorijske postavke, polazeći uvijek od samoga govornika, autor govori o ključnome pojmu usvajanja jezika, odnosno onome što nastaje prije samoga iskazivanja: *le vouloir-dire*, odnosno *pred-iskazivanje*. U tu teoriju ulazi još velik broj pojmova. Navest ćemo samo neke od njih: *Le silence des langues*, odnosno *jezična šutnja*, kao i iskazivanje, zahtijeva »postojanje u jeziku«, odnosno posjedovanje *pred-iskazivanja*. Nadalje, *la néotenie linguistique*, odnosno *jezična neotenija* koja polazi od teorije evolucijske psihologije (otkud je i preuzeta i u francuskom i u hrvatskom obliku), objašnjava (ljudsku) nedovršenost, odnosno u lingvističkom kontekstu *neostvarenoga govornika* (*le locuteur inachevé*). Detaljnom razradom navedenih pojmova te inspiriran opojmljivanjem ljudske nedovršenosti, Samir Bajrić ne koristi pojmove već duboko ukorijenjene u jezičnoj didaktici (kao ni njezinu teoriju, podrazumijeva se), kao što su izvorni ili prirodni govornik, već zasniva psiholingvističku, odnosno kognitivnu teoriju koja počiva na *ovjerenome* (*le locuteur confirmé*), odnosno *neovjerenome govorniku* (*le locuteur non-confirmé*).

Treći dio počiva, kao što smo već napomenuli, na kompleksnoj teoriji strukturalne sintakse Luciena Tesnièrea. S obzirom na njezin opseg te na brojne terminološke probleme koje ona nosi u sebi, zaustavit ćemo se, za potrebe ovoga rada, na gore predstavljenim dvjema cjelinama te u nastavku čitati o problematici Tesnièreove terminologije u tekstu prevoditeljice Ivane Franić.

Dubravka Saulan